

Onko globaali sosiaalipolitiikka pelkkää sopeutumista?

■ Sosiaalipolitiikkaa arvioidaan ja kehitetään yhä enemmän sillä perusteella, miten se sopii talouspoliittiseen ympäristöön.

Viimeistään viime vuosikymmenen alun syvä lama herätti eurooppalaiset hyvinvointivaltiot pohtimaan omaa sosiaalipolitiikkaansa: kun globaali kilpailu kiristyi, alettiin vaatia yhä enemmän joustavuutta paitsi tuotannolta, myös ihmisiltä ja

sosiaaliturvalta.

Sosiaalipolitiikan keskeinen dilemma syntyy nyt siitä, että taloudellinen kehitys karkaa kansallisvaltioiden käsistä, mutta samalla tämän kehityksen synnyttämät sosiaaliset ongelmat suorastaan tarrautuvat niiden verkkoon. Kansainvälistä

kauppaa ja investointeja koskevat käytännöt eivät juuri huomioi hyvinvointipolitiikan näkökulmia, mutta vaikuttavat käytännössä niiden toteuttamisedellytyksiin. Globalisaatiota koskevissa pohdinnoissa valtion rooli määritellään lähinnä suhteessa markkinoihin.

Sosiaalipoliittisen, lainsäädäntöön perustuvan hyvinvointijärjestelmän piirteet ovat alkaneet hämärtyä, kun ylikansallisen, kansallisen ja paikallisen suhdetta muotoillaan jatkuvasti uudelleen. Se on momentansoisista ja monialaisista verkostoista ja sektoreista koos-

tuva kokonaisuus, jossa mukana ovat yhä enemmän ja syvälisemmin myös ei-valtiolliset toimijat. Kun talouspolitiikkaa tehdään yhä enemmän globaalilla ja eurooppalaisella tasolla, jäävät sosiaaliset ongelmat yhä enemmän paikallisiksi kysymyksiksi. Yritysten oikeudet globaalistuvat, mutta sosiaaliset oikeudet yksilöllistyvät.

Globalisaatio ei ole luonnonlaki

Sitä ei paljonkaan pohdita, mitä globalisaatio oikeastaan on ja miten siihen pitäisi suhtautua. Perusteluksi melkein päälle tahansa tuntuu riittävän pelkkä viittaus tähän ilmiöön. Globalisaatio ei kuitenkaan ole väistämätön ja itsestään etenevä ilmiö, vaan poliittinen prosessi, jota pitää analysoida monipuolisesti. Ylikansallisuus on olemassa vain, jos sille on kysyntää. Nyt toimintaa eivät ohjaa yksittäisten valtioiden yhteiset arvot vaan taloudelliset intressit.

Runoilija **Arno Kotro** kuvaasi ajan henkeä Metro-lehden kolumnissaan 23.11.2004 todeten, että ”pääoman liikkeitä pidetään luonnonlainomaisena prosessina, jolle ihminen ei voi mitään...mutta mitä jos riittävän laajoilla foorumeilla vain päätettäisiin, että lopetetaan pelleily ja vihelletään esimerkiksi verokilpailu poikki? Markkinat temmeltävät vain niissä rajoissa, jotka niille sovitaan!”

Yksi esimerkki markkinoiden temmellyksestä löytyy Baltian maista. Kommunismin romahdaminen tarjosi globaaleille toimijoille oivan tilaisuuden muokata tyhjän päälle jääneiden valtioiden sosiaalipolitiikkaa eikä tilaisuutta jätetty käyttämättä. Esimerkiksi maailmanpankki ajoi voimakkaan liberaaleja toimintamalleja EU:n jäsenyyteen valmistautuneisiin maihin. Hyvinvointiratkaisuihin haluttiin vaikuttaa, koska ”oikeanlaisella” sosiaalipolitiikalla uskotaan varmistettavan maiden taloudellinen edistyminen, kun Euroopan integraatio syvenee.

EEVA MERTI

Euroopan unioni on ennen kaikkea talousyhteisö, joka tavoittelee globaalia kilpailukykyä. Tämän saavuttamiseksi Euroopan sosiaalista mallia on modernisoitava. Sosiaalipolitiikkaa ei voi jättää yksin kansalliseen ohjaukseen, koska se vaikuttaa niin paljon talouteen ja työllisyyteen.

EU:n päämääränä globaali kilpailukyky

Euroopan unioni on ennen kaikkea talousyhteisö, joka tavoittelee globaalia kilpailukykyä. Se asetti vuonna 2000 itselleen uuden strategisen päämäärän, jonka mukaan siitä on tultava maailman kilpailukykyisin ja dynaamisin tietopohjainen talous. Tämän saavuttamiseksi Euroopan sosiaalista mallia ja sosiaalisen suojelun järjestelmiä on modernisoitava. Sosiaalipolitiikkaa ei voi jättää yksin kansalliseen ohjaukseen, koska se vaikuttaa niin paljon talouteen ja työllisyyteen.

EU:n sosiaalipolitiikkaa ei enää yritetäkään arvioida edistymisellä kohti jotakin ideaalia, vaan sillä, miten se sopii tai sopeutuu talouspoliittiseen ympäristöön. Muutosten taustalla on talouden kansainvälistymisen aiheuttama verokilpailu. OECD:n lokakuussa 2004 julkaiseman raportin mukaan verot ovat viime vuosina laskeneet kaikissa OECD-maissa. Sitä ennen ne nousivat tasaisesti lähes kaikkialla 1970-luvun puolivälistä lähtien.

Samantapaisia muutoksia erilaisissa maissa

Hyvinvointivaltiolliset muutokset ovat eri maissa hyvin sa-

mantyyppisiä. Yksi esimerkki tästä on työn ja hyvinvoinnin yhteyden vahvistaminen, josta puhutaan käsitteellä aktiivinen sosiaalipolitiikka. Varsinkin OECD ja EU ovat voimakkaasti ajaneet tällaisia hyvinvointireformeja. Niiden alkujuuret löytyvät 1980-luvun alun amerikkalaisista etuusriippuvuuskeskusteluista.

Kun ennen puhuttiin ihmisten eriarvoisuudesta, nyt puhutaan riippuvuudesta. Tämä heijastaa uudenlaista moralismin aaltoa, jossa rakenteelliset ongelmat muuttuvat yksilöllisiksi. Nyt ei olla huolestuneita rakenteellisesta työttömyydestä vaan yksilön työllistymiskyvystä.

Tarvitaan muitakin kuin talouspoliittisia näkemyksiä

Julkisille toimijoille – valtiolle ja kunnille – näyttää tässä ajattelussa jäävän pitkällä aikavälillä lähinnä verkkojen paikkaajan rooli: ne huolehtivat vajaakuntoisten työllistämisestä, työhälyttömien aktivoinnista ja maksukyvyttömiä peruspalveluita.

Koko politiikan käsite ja näkemys poliittisista toimijoista on muuttunut samalla, kun on siirrytty jatkuviin reformeihin. Nyt vakuutetaan – sekä poliitikkojen että tutkijoiden suulla – et-

tä hyvinvointivaltioiden on sopeuduttava yksilöllistymiseen, työmarkkinoiden joustavuuteen ja kansainvälistymiseen. Toimintaympäristö ja muutokset otetaan annettuina ilman, että ilmiötä kyseenalaistettaisiin tai tutkittaisiin syvälisemmin.

Jatkuvien uudistusten keskelä unohtuu usein se, että meillä täytyy olla muitakin kuin talouspoliittisia näkökulmia. Nykyymenolla käy niin, että mitä enemmän yritämme pelastaa hyvinvointivaltion sopeuttamalla sitä talouden alati kasvaviin vaatimuksiin, sitä enemmän itse asiassa puramme sen kivijalkaa. Uudet vastuusuhteet ja toimijayhdistelmät voivat olla dynamiikaltaan sellaisia, että ne pakottavat ennakoimattomiin politiikkamuutoksiin. Pieneltä näyttävät muutokset hyvinvointivaltioajattelussa vaikuttavat koko järjestelmän perustaan enemmän kuin osaamme ajatella-kaan.

Pääministeri **Matti Vanhanen** on todennut väestönkehitykseen ja globalisaatioon varautumisen olevan megatrendejä, joihin Suomen on vastattava. Valitettavasti vastaukset vain ovat kovin yksilöllisiä. Hyvä esimerkki tästä on Elinkeinoelämän valtuuskunnan ”Suomen menestyksen eväät” -raportti, jota Helsingin Sanomien pääkirjoitustoimittaja **Pentti Sadeniemi** arvioi kolumnissaan 28.10.2004: ”...lähes kaikki ehdotetut toimet ovat sellaisia, jotka tuovat yhteiskunnan ylätasolle välitöntä etua, mutta muille ryhmille vain vähäistä, osittaista tai epävarmaa...Raportti kehottaa uhrivalmiuteen melkein kaikkia paitsi niitä, joiden nimissä se puhuu.” Tätäkö on globalisaatio?

Kirjoittaja toimii tutkijana Stakesissa.